

Antoni Lubelczyk

Sprawozdanie z badań archeologicznych przeprowadzonych w roku 1991 na tzw. grodzisku w Będziemyślu, woj. Rzeszów

I. WSTĘP

W roku 1991 kontynuowano rozpoczęte przez Sylwestra Czopka i Joannę Podgóorską-Czopek badania wykopaliskowe na st. 1 w Będziemyślu gm. Sędziszów Małopolski¹. Założono 7 wykopów archeologicznych i 2 odkrywki o łącznej powierzchni 85 m² i kubaturze 220 m³ (ryc. 1). W bieżącym sezonie badania koncentrowały się na uchwyceniu zarysu dworu obronnego, którego fragmenty odkryto w roku ubiegłym, określeniu jego funkcji i chronologii².

Odkrycie w poprzednim sezonie bogatej pracowni kalfarskiej nasunęło wniosek, że roztaczał nad nią opiekę jakiś bogaty mecenas, zapewne właściciel zamku i Będziemyśl. Sięgnięto do literatury historycznej, w tym przede wszystkim do przedwojennej pracy ks. Jana Wołka-Wacławskiego³. Mimo populatorskiego charakteru tej pracy z pogranicza historii i etnografii, jest to nieocenione źródło do poznania historii Będziemyśla. Ksiądz Jan Wolek-Wacławski wykorzystał w niej szeroką bazę źródłową (por. zawartą w niej bibliografię). Przytacza on liczne odmiany nazwy wsi, które występują w aktach z XV, XVI i XVII wieku⁴. Podaje również kilka wersji powstania nazwy wsi⁵. Jedno z podań mówi, że mieszkał tutaj bogaty rycerz imieniem Będziemyśl, od którego pochodzi nazwa wsi⁶.

Nie wiadomo dokładnie kiedy powstała wieś Będziemyśl, ale na podstawie pewnych przesłanek sądzić można, że istniała ona już w XIV wieku. W akcie donacyjnym Rzeszowa z 1354 roku wymieniona jest sąsiednia wieś Dąbrowa⁷. Po raz pierwszy Będziemyśl wzmiankowany jest w akcie erekcyjnym kościoła w Łące koło Rzeszowa z 1409 roku⁸. W dokumencie tym wymienieni są jako świadkowie Klemens z Będziemyśla i Wojtek z Olchowej. O Będziemyślu wspomina również J. Długosz⁹. Miało być tutaj 8 łąnów kmiecych i dworek rycerski.

Pierwsi znani z dokumentów właściciele Będziemyśla wywodzą się z rodu Sopiechowskich herbu Półkozic (wspomniany wcześniej Klemens z Będziemyśla w roku 1409 i 1417)¹⁰. Około połowy XV wieku Będziemyśl, Klęczany, Księżymost i Dąbrowa należały do Marcina

Sopiechowskiego¹¹. W 1482 roku własność rodową poszerza jego syn Jan Sopiechowski¹². Pożyczał on kilkakrotnie spore kwoty pieniędzy Andrzejowi Rzeszowskiemu i na tym tle dochodziło do zatargów między dziedzicami Rzeszowa i Przybyszówki, a Janem z Będziemyśla¹³. W roku 1508 posiadał on Będziemyśl, Klęczany, Księżymost i folwarczne części w Trzcianie i Słocinie¹⁴. Powyższe dobra odziedziczył jego syn Marcin. W 1551 roku występuje w aktach Jan z Będziemyśla Sopiechowski, ożeniony z Katarzyną, córką Stanisława Jordana z Zakliczyna¹⁵. Po jego śmierci, jego brat Albert darował wdowie Katarzynie Będziemyśl, Klęczany i Księżymost¹⁶. W 1581 roku była ona ponadto dziedziczką Słociny.

Około roku 1600 w aktach pilźnieńskich występuje Anna z Będziemyśla, żona Jakuba z Zimnejwody Leśniowskiego. W 1632 roku Będziemyśl przeszedł na własność Jakuba Żeleńskiego, a pod koniec XVII wieku w ręce Andrzeja herbu Topór Prusinowskiego¹⁷. Nie będę przedstawiał dalszych właścicieli Będziemyśla, gdyż jak sądzę, nie jest to istotne dla analizy historii dworu rycerskiego lub zamku. Zamek ten prawdopodobnie został zniszczony przez Szwedów lub Rakoczego¹⁸. W każdym bądź razie musiało to mieć miejsce w dość odległym czasie, skoro pamięć o nim przetrwała tylko w mglistych legendach. Brak jest opisu wyglądu tego zamku lub szkiców chociażby ruin tego obiektu. Miał on rzekomo być oblany wodą i posiadać 2 mosty zwodzone¹⁹.

II. WYNIKI BADAŃ ARCHEOLOGICZNYCH

Ograniczę się tutaj niemal wyłącznie do prowadzonych przeze mnie badań w 1991 roku, wykorzystując tylko te elementy z pierwszego sezonu badań, które mają związek z istniejącym tu dworem obronnym lub zamkiem. W toku badań w roku 1990 odkryte zostały w wykopie 1/90 i 6/90 fragmenty 4 murów kamiennie-ceglanych²⁰. W bieżącym sezonie badawczym postanowiono rozwiązać problem ich charakteru i chronologii.

Układ nawarstwień w poszczególnych wykopach przedstawię jedynie w sposób skrótowy, a szerzej zajmę się występującymi w nich murami. Nie będę również prze-

SCHEMAT WARSTW KULTUROWYCH

Н

В
И
Н
Л
Р
И
П
Н

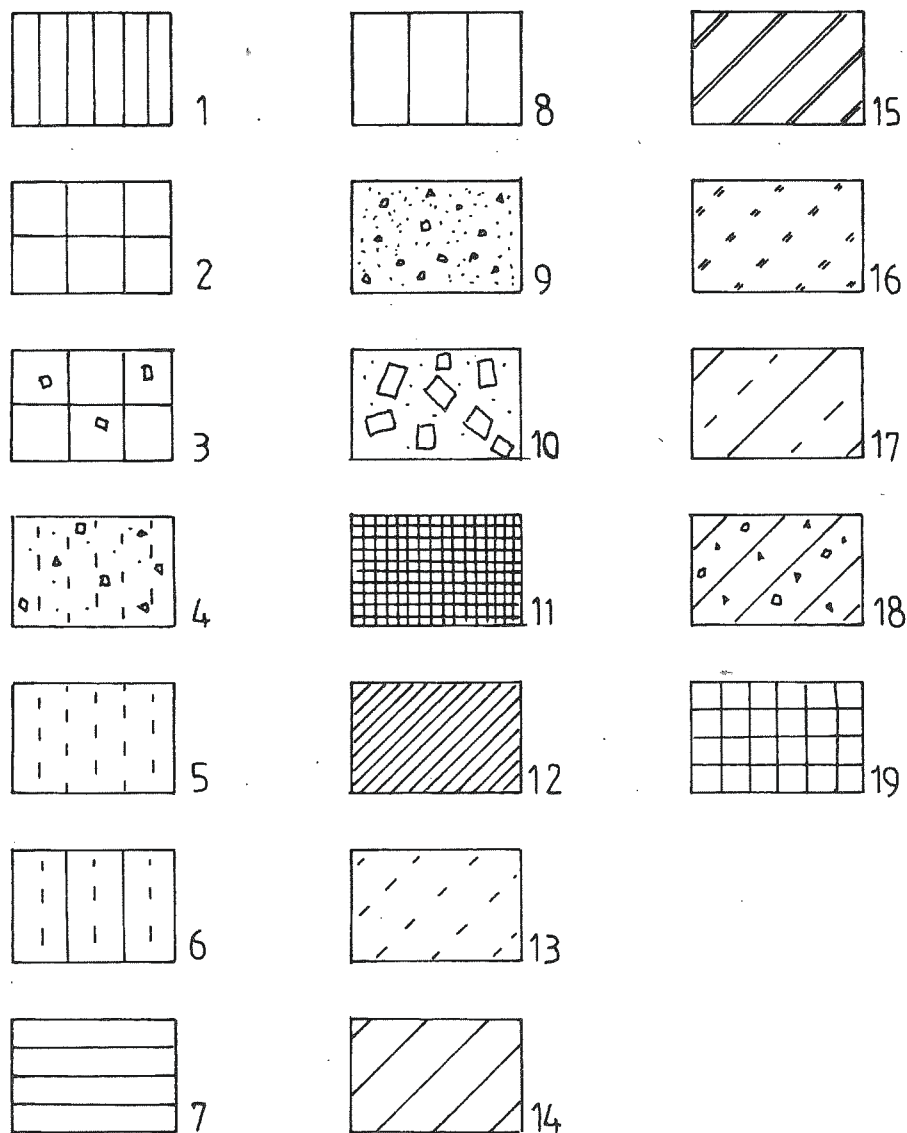
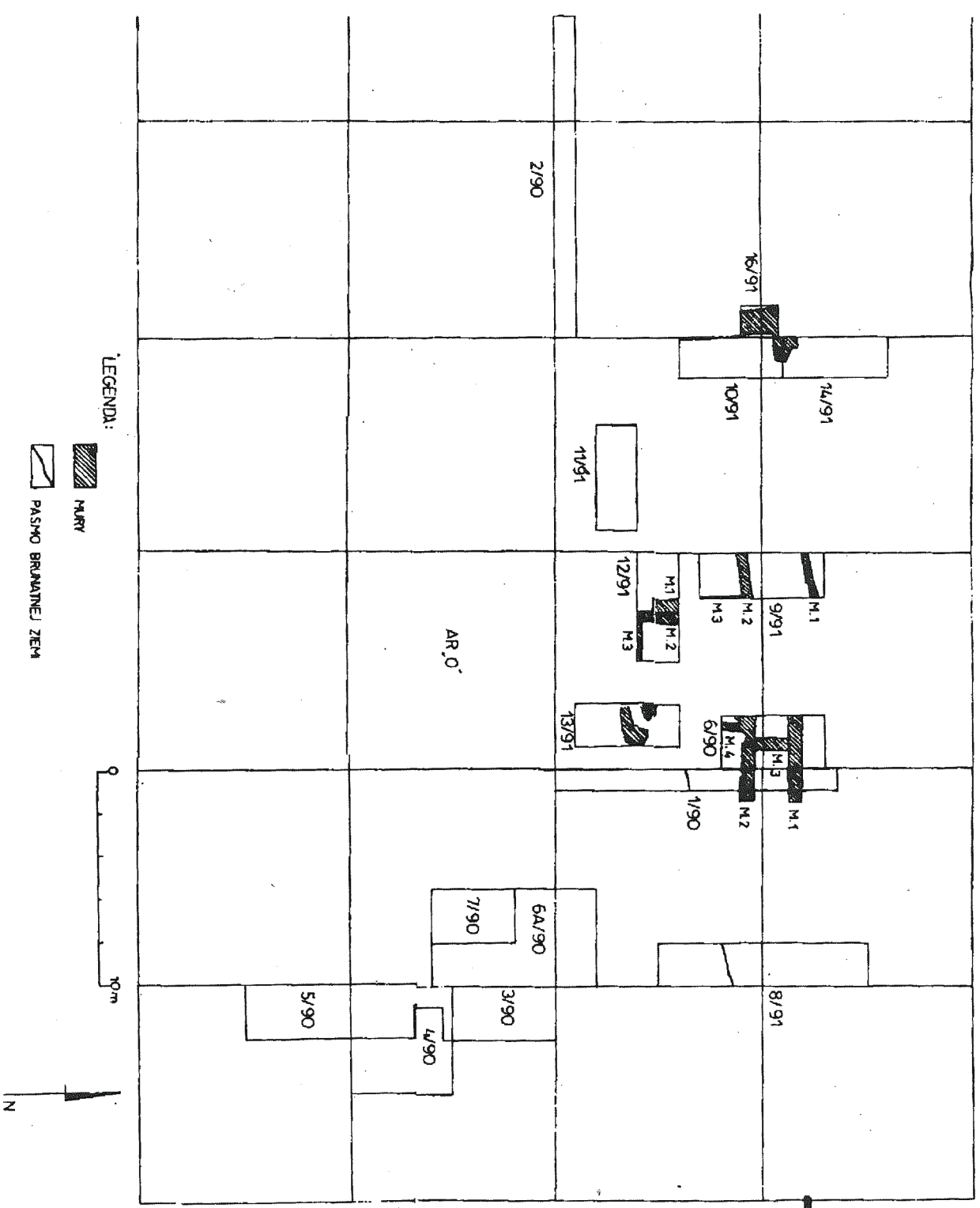

Рис. 2. Бѣдземеѣль, воев. Рѣшѣвъ, стан. 1. Schemat warstw kulturowych 1 — дѣръ и вѣспѣлчесна прѣчница; 2 — жѣлта глѣ; 3 — жѣлта глина з уламками цѣгли; 4 — шара зѣмля з грузем цѣгляным; 5 — сѣпка, јасносшара зѣмля; 6 — цѣмносшара зѣмля; 7 — шарѣжѣлтабразѣва зѣмля; 8 — шарѣбрунатна зѣмля; 9 — дрѣбны грзу цѣгляны з заправѣ; 10 — рѣмосз цѣгляны; 11 — рѣдзѣва зѣмля; 12 — брунатна зѣмля; 13 — попѣлата глина; 14 — цѣмносшара глина; 17 — шарѣбразѣва глина; 18 — цѣмносшара глина з вѣгѣлками и окрѣхами цѣгли; 19 — цѣлѣц (жѣлты less)

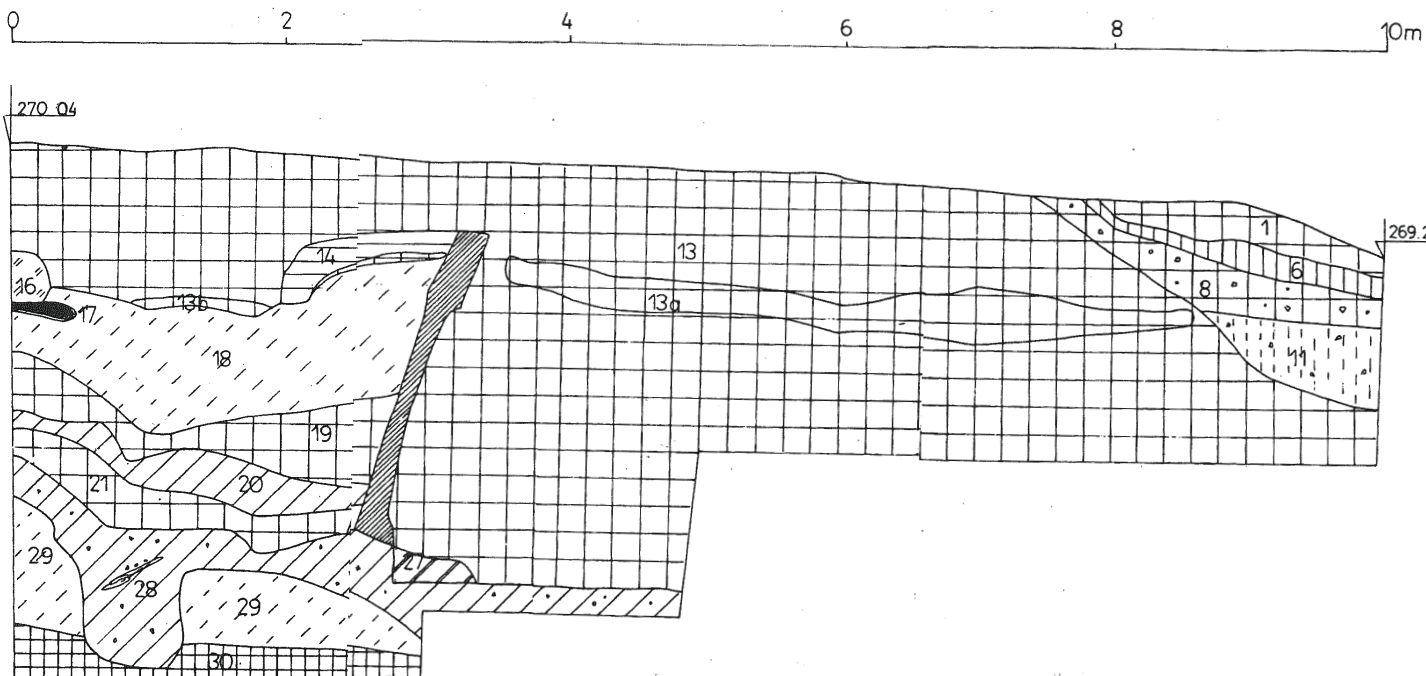
Abb. 2. Бѣдземеѣль, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 1. Schema der Kulturschichten: 1 — Rasen und gegenwärtiger Humus; 2 — gleber Lehm; 3 — gelber Lehm mit Ziegelbruch; 4 — graue Erde mit Ziegelbruch; 5 — lockerer, hellgrauer Boden; 6 — dunkelgrauer Boden; 7 — grau-gelb-brauner Boden; 8 — graubrauner Boden; 9 — kleiner Ziegelschutt mit Mörtel; 10 — Ziegelschutt; 11 — rostfarbiger Boden; 12 — brauner Boden; 13 — grauer Lehm; 14 — dunkelgrauer Lehm; 15 — graugelber Lehm; 16 — grauer Lehm; 17 — und Ziegelbruchstücken graubrauner Lehm; 18 — dunkelgrauer Lehm mit Steinen; 19 — gewachsener Boden (gelber Löß)

Рис. 2. с. Бѣдземеѣль, Жѣшувскаго воеводства, стоянка 1. Схѣма культурныхъ слоеѣвъ: 1 — дѣръ и современный перегной; 2 — жѣлтая глина; 3 — жѣлтая глина с обломками кирпича; 4 — серѣя зѣмля с кирпичнымъ щебнемъ; 5 — сыпѣчая, свѣтло-серѣя зѣмля; 6 — тѣмно-серѣя зѣмля; 7 — серѣ-жѣлто-корѣичневѣя зѣмля; 8 — серѣ-бурѣя зѣмля; 9 — мелкий кирпичный щебѣнь с растворомъ; 10 — кирпичная осыпь; 11 — ржавѣя зѣмля; 12 — бурѣя зѣмля; 13 — пѣпельная глина; 14 — тѣмносерѣя глина; 15 — серѣ-жѣлтая глина; 16 — серѣ-пѣпельная глина; 17 — серѣ-корѣичневѣя глина; 18 — тѣмно-серѣя глина с углѣцами и обломками кирпича; 19 — мѣтерѣк (жѣлтозѣмъ)

Ryc. 1. Będziemyśl, woj. Rzeszów, stan. 1. Plan wykopów z naniesionymi murami
 Abb. 1. Będziemyśl, Wojewódzchaft Rzeszów, Fundstell 1. Plan der Ausgrabungen mit den markierten Mauern.
 Рис. 1. с. Бѣдземьсьль, жещуэское воеводство, стоянка 1. План раскопов с намеченными стенами

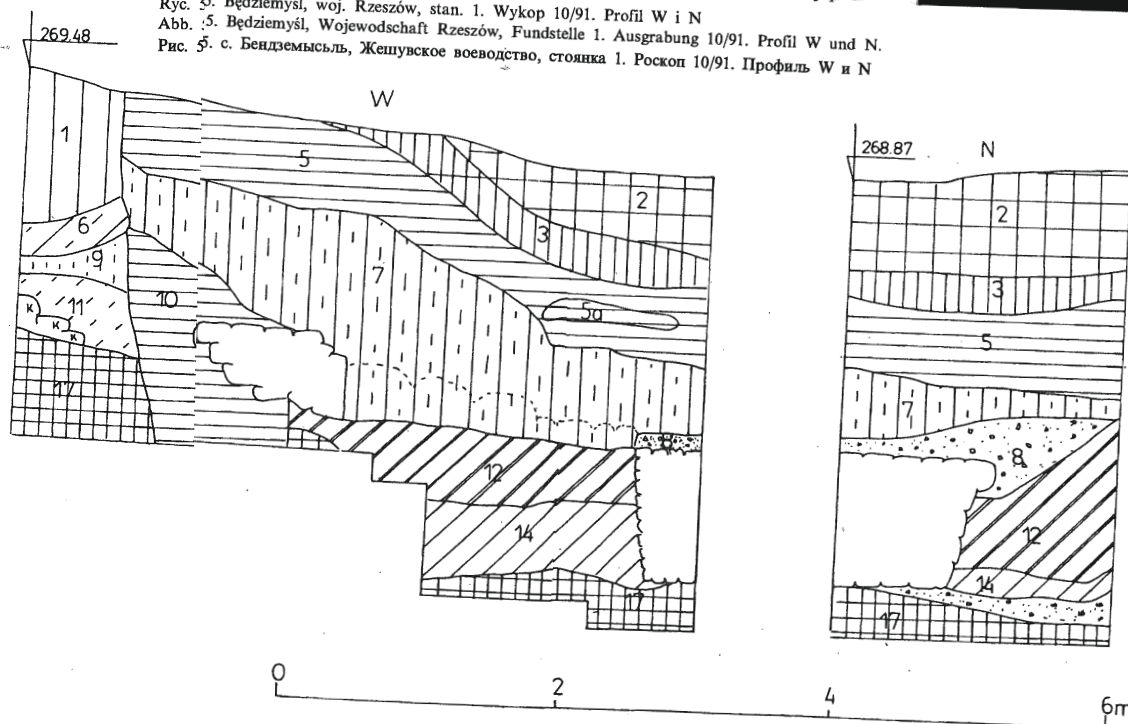
Ryc. 3. Będziemyśl, woj. Rzeszów, stan. 1. Wykop 8/91. Profil W i S
 Abb. 3. Będziemyśl, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 1. Ausgrabung 8/91. Profil W und S
 Рис. 3. с. Бендземысль, Жешувское воеводство, стоянка 1. Раскоп 8/91. Профиль W и S

skośnie przebiegającego pasma brunatnej ziemi.

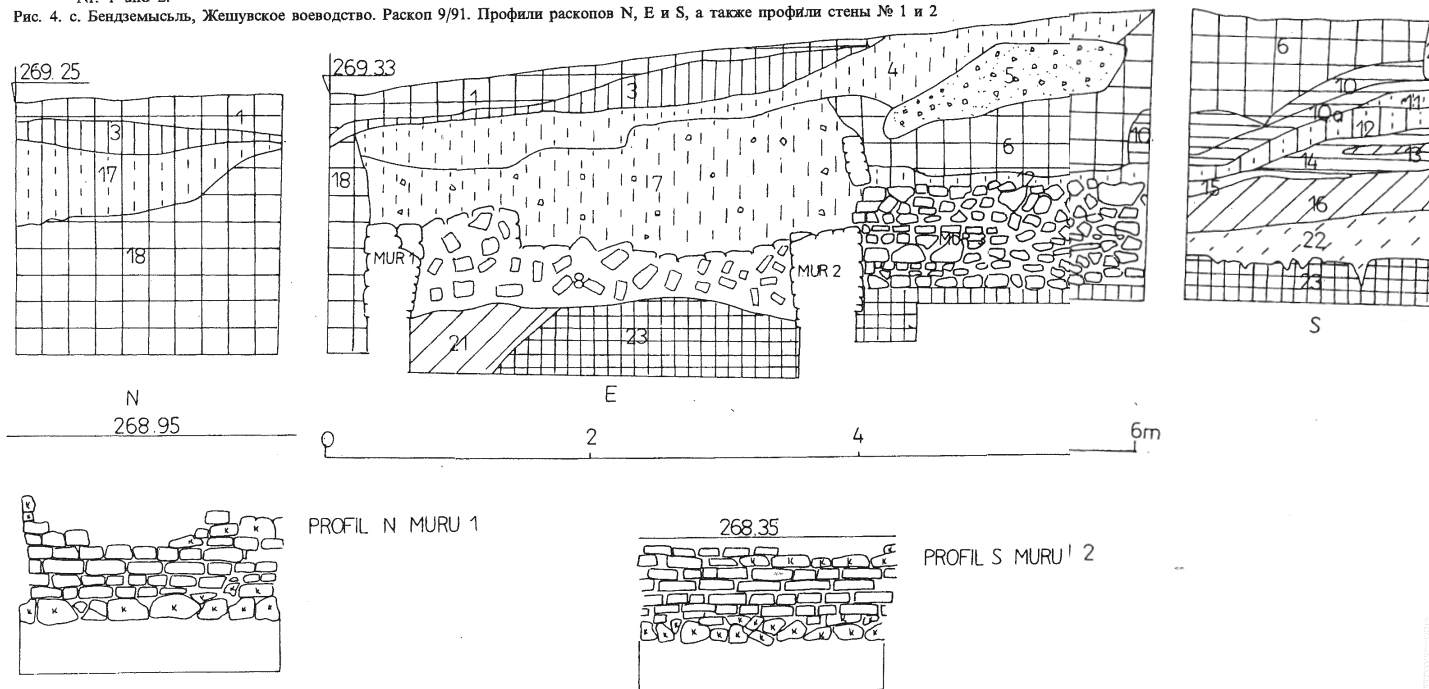
zji wydobywania kamienia dla celów budowlanych ze zniszczonego zamku. Zawierały one sporo, lecz niestety prze-

Ryc. 5. Będziemyśl, woj. Rzeszów, stan. 1. Wykop 10/91. Profil W i N
 Abb. 5. Będziemyśl, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 1. Ausgrabung 10/91. Profil W und N.
 Рис. 5. с. Бендземысль, Жешувское воеводство, стоянка 1. Раскоп 10/91. Профиль W и N

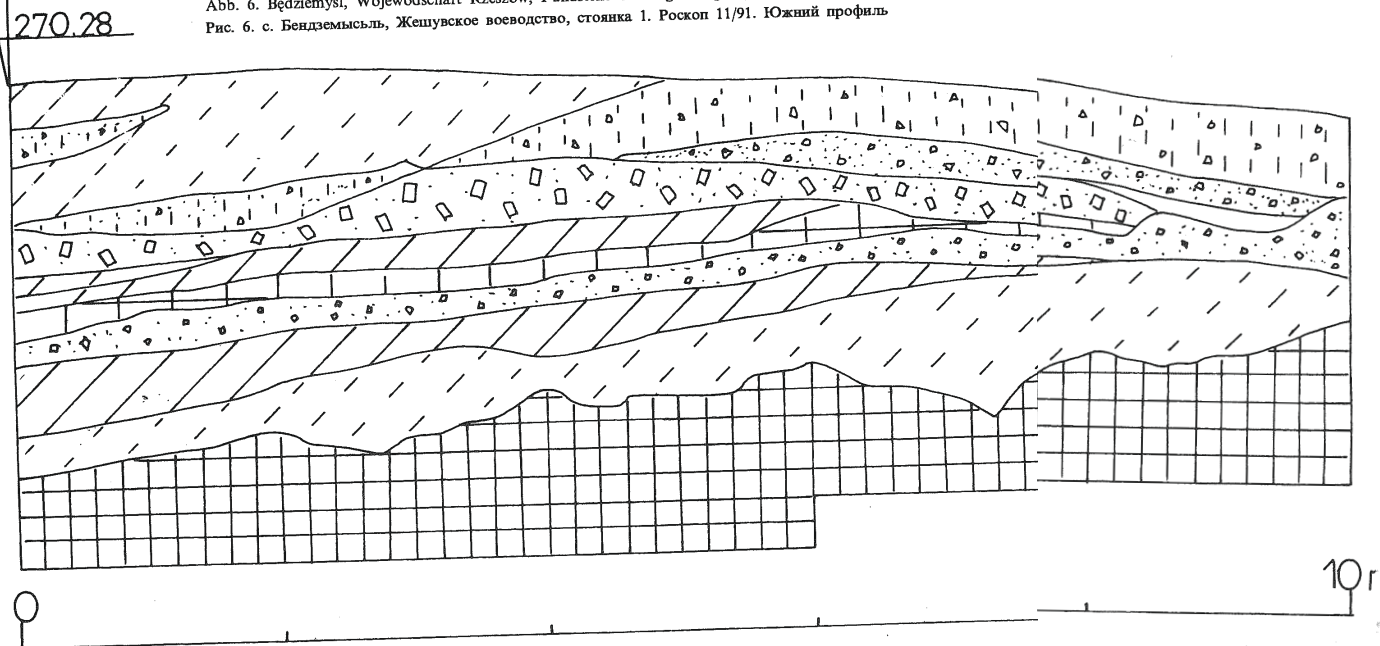

Ryc. 4. Będziemyśl, woj. Rzeszów, stan. 1. Wykop 9/91. Profile wykopu N, E i S oraz profile muru nr 1 i 2
 Abb. 4. Będziemyśl, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 1. Ausgrabung 9/91. Ausgrabungsprofile N, E und S sowie Mauerprofile
 Nr. 1 und 2.

Рис. 4. с. Бендземысль, Жешувское воеводство. Раскоп 9/91. Профили раскопов N, E и S, а также профили стены № 1 и 2

Ryc. 6. Będziemyśl, woj. Rzeszów, stan. 1. Wykop 11/91. Profil S
 Abb. 6. Będziemyśl, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 1. Ausgrabung 11/91. Profil S
 Рис. 6. с. Бендземысль, Жешувское воеводство, стоянка 1. Раскоп 11/91. Южный профиль

prowadzał szczegółowej analizy ceramiki, gdyż występowała ona z reguły na złożu wtórnym.

Wykop 8/91 (ryc. 3). Założono go na wschód od wykopu 1/90 w celu uchwycenia dalszego przebiegu muru nr 1 i 2 z wykopu 1/90. Posiada wymiary 10x2 m i eksplorowany był do głębokości 200 cm w północnej i 400 cm w południowej części wykopu. Obserwujemy w nim niejako 2 układy warstw kulturowych, rozdzielone skośnie przebiegającym pasmem brunatnej ziemi o szerokości około 20 cm i wysokości 240 cm.

W części północnej wykopu od góry występuje szereg warstw i wkopów powstałych w nieodległym czasie (warstwy: 1, 3, 6—12), które zalegają na warstwie żółtej gliny o dużej miąższości dochodzącej do 300 cm (warstwa nr 13).

W południowej części wykopu pod warstwą nasuniętą przez spychacz wystąpiła żółta glina (warstwa nr 13), pod którą znajduje się przekładanka bardziej zbitych warstw żółtej, szaropopielatej i szarej gliny (warstwy: 14-29). Jak wskazuje na to uzyskany materiał archeologiczny są one nowożytnego pochodzenia. Z warstwy nr 18 lub 20 pochodzą 2 fragmenty przydennych części naczyń o wypale utleniającym, a z warstwy nr 28 fragmenty garnków ceglanych (tabl. I, 5), fragmenty garnków lub kubków z białej glinki (tabl. I, 3) i 3 fragmenty silnie przepalanej ceramiki nowożytnej. Warstwę nr 28 tworzy szaropopielata glina z okruskami cegły, węgielkami, a nawet większymi płatami spalenizny. Calec osiągnięto tylko w południowej części wykopu na głębokości 330 cm (poziom 266,78 m. n.p.m.).

W wykopie 8/91 nie natrafiono na mury ani nawet na wykopy po nich. Nerozwieszany został również problem skośnie przebiegającego pasma brunatnej ziemi.

Wykop 9/91 (ryc. 4). Założony został w celu uchwycenia przebiegu murów z wykopu 1/90 i 6/90 w kierunku zachodnim. W wykopie tym wystąpiły fragmenty 3 murów kamiennie-ceglanych. Mur nr 1 odsłonięty został w północnej części wykopu. Biegnie on w poprzek wykopu i posiada kruchą konstrukcję. Zmuruwany został od strony północnej z niedużych i nieregularnych kamieni, a od strony południowej głównie z cegły o szerokości 13 cm i wysokości 6 cm. Szerokość muru wynosi 60 cm, a stopa zalega na poziomie 267,55 m n.p.m. Po jego zewnętrznej (północnej) stronie występuje warstwa nr 17 i 18 oraz zasypiskowe warstwy nr 7 i 8 po stronie wewnętrznej.

Mur nr 2 biegnie w poprzek wykopu w odległości 270 cm od muru pierwszego. Posiada szerokość 50—60 cm i 70—80 cm wysokości. Lico od strony południowej wyłożone było drobnym i nieregularnym kamieniem, natomiast od strony północnej występowała cegła o wymiarach 30x13x7 cm. Przy profilu wschodnim przecina on linię poprzecznego do niego muru nr 3, lecz nie łączy się z nim.

Mur nr 3 odsłonięty został dopiero w trakcie czyszczenia profilu wschodniego. Otulały go warstwy nr 12—22. Jest solidnie zmurowany z niewielkich i nieregularnych kamieni oraz nielicznej cegły. Biegnie wzdłuż profilu wschodniego wykopu i kontynuuje się w wykopie

12/91. Jego zakończenie jest poszarpane i wydaje się, że został on zniszczony w toku wznoszenia muru nr 2.

W części północnej i centralnej wykopu, pod warstwą nasuniętą przez spychacz (warstwa nr 1 i 2), występuje humus (warstwa nr 3), a pod nim między murami szara ziemia z ułamkami cegły i gruz ceglany (warstwy nr 4, 7 i 8), szara, sypka ziemia (warstwa nr 19 i 21) oraz żółta glina (warstwa nr 20), zalegająca bezpośrednio na calcu.

W części południowej wykopu, pod warstwą nr 7 o luźnej strukturze, wystąpiły bardziej zbite warstwy żółtej i szarej gliny z różnymi dodatkami (warstwy nr 10—16). Zniszczone zostały one przez warstwy nr 4, 7 i 8, związane z wyburzeniem jakiegoś obiektu murowanego. Calec uchwyciono na głębokości około 180 cm (268,15 m n.p.m.).

Ruchomy materiał archeologiczny wystąpił na złożu wtórnym w warstwie nr 4 (tabl. II, 3), nr 7 (m.in. fragment garnka średniowiecznego — tabl. II, 2, fragmenty brzuśców naczyń o wypale utleniającym, talerze półmajolikowe, fragmenty misy nowożytnej z brązową polewą — tabl. II, 1 oraz fragmenty kafla ze stylizowanym ornamentem roślinnym — tabl. II, 4), a także w warstwie nr 8 (fragmenty miseczki z białej glinki i butelki — tabl. II, 5).

Wykop 10/91 (ryc. 5). Znajduje się na krawędzi obniżenia, na zachód od wykopu 9/91 i dlatego spychacz nasunął tutaj grubą warstwę ziemi. W wykopie tym wystąpiły przede wszystkim warstwy zasypiskowe — szara, szarżółta i szaropopielata ziemia z ułamkami cegły, zaprawą i węgielkami (warstwy nr 5—10), lub szarej i żółtej gliny (warstwy nr 4, 11—16). Warstwy te sięgają znacznej głębokości i powstały prawdopodobnie przy okazji wydobywania kamienia dla celów budowlanych ze zniszczonego zamku. Zawierały one sporo, lecz niestety przemieszanego, materiału archeologicznego. Oprócz licznej ceramiki średniowiecznej (tabl. II, 8, 10; III, 1—4; IV, 2, 4, 8) występuje również materiał nowożytny — m.in. ceramika półmajolikowa, ceramika z glazurą i kafle, a nawet fajans i szkło (tabl. II, 6, 7, 9; III, 5—11; IV, 1, 3, 5—7). Duża ilość materiału średniowiecznego świadczy, że rejon ten był intensywnie zagospodarowany w tym czasie.

Na głębokości 200 cm w północno-zachodnim narożniku wykopu natrafiono na mur kamienny, którego analizę przeprowadzono przy okazji omawiania murów w wykopie 14/91 i 16/92.

Calec, który silnie opada w kierunku północnym, występował na głębokości od 190 do 360 cm (267,58—265,88 m n.p.m.).

Wykop 14/91 (ryc. 10). Założony został na przedłużeniu wykopu 10/91 w celu określenia zasięgu odkrytego w wykopie 10/91 muru kamiennego. Podobnie jak w wykopie 10/91 warstwy kulturowe zostały gruntownie przemieszane. Pod 50 centymetrową warstwą nasuniętą przez spychacz (warstwa nr 1), znajdowała się darni z humusem (warstwa nr 2), a następnie zasypiskowe warstwy nr 3 i 4, które powstały prawdopodobnie w trakcie pozyskiwania kamienia ze zburzonego zamku. Zniszczyły one wcześniejsze, lecz również nowożytne warstwy nr 6—12.

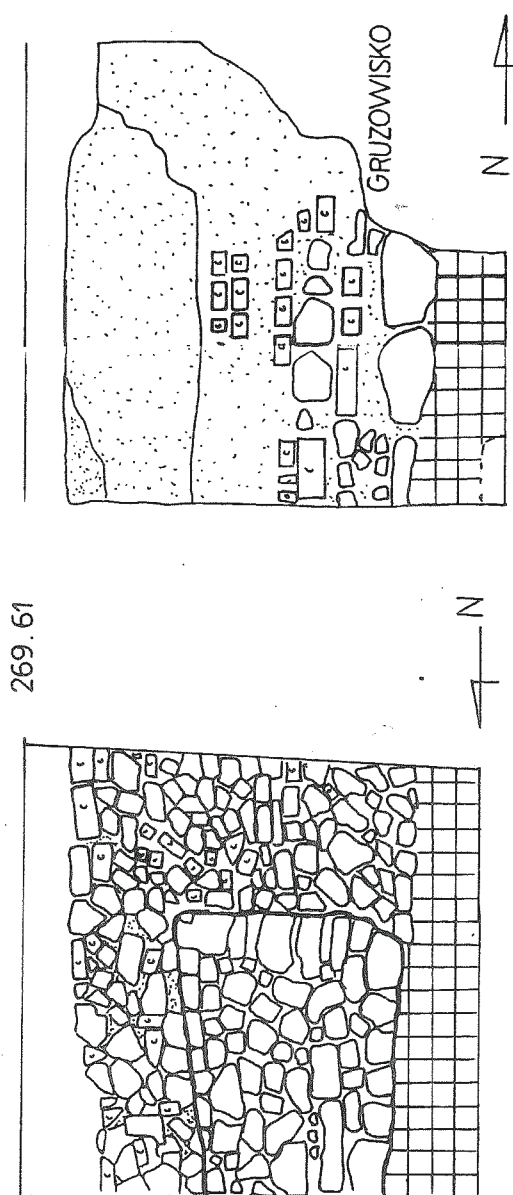
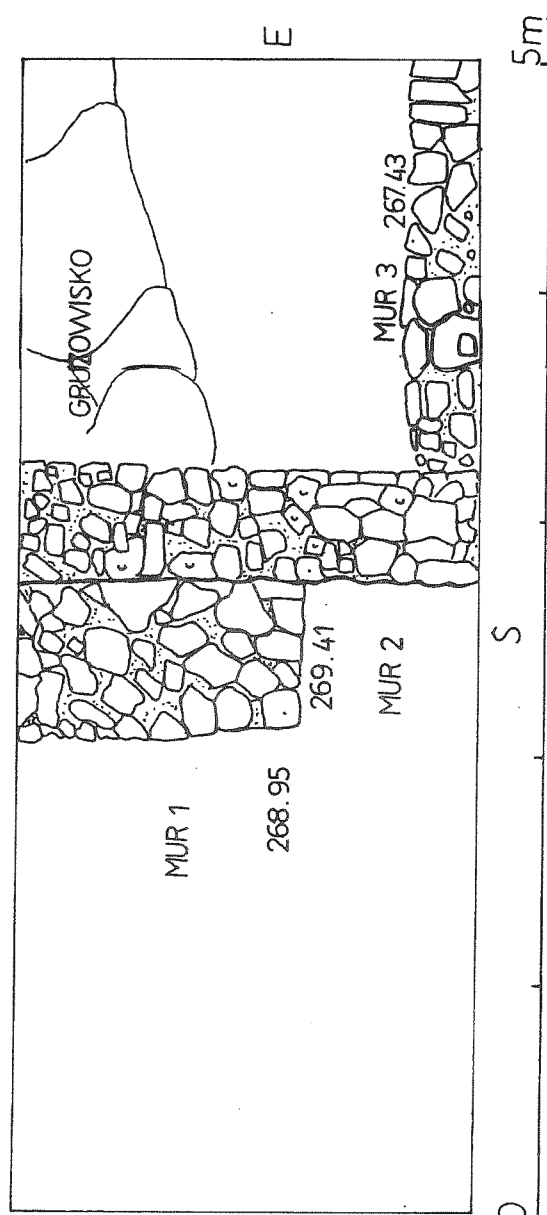

Рис. 8. Bedziemyśl, woj. Rzeszów, stan. 1. Wykop 12/91. Rzut i profile murów
 Abb. 8. Bedziemyśl, Województwo Rzeszów, Fundstelle 1. Ausgrabung 12/91. Grundriß und Mauerprofile
 Рис. 8. с. Бедземысль, Жешувское воеводство, стоянка 1. Роскоп 12/91. Проекция и профили стен

Рис. 9. Бедziemyśl, woj. Rzeszów, stan. 1. Wykop 13/91. Profile wykopu.
 Abb. 9. Będziemyśl, Województwo Rzeszów, Fundstelle 1. Ausgrabungsprofile
 Рис. 9. с. Бедземысль, Жешувское воеводство, стоянка 1. Роскоп 13/91. Профили роскопов

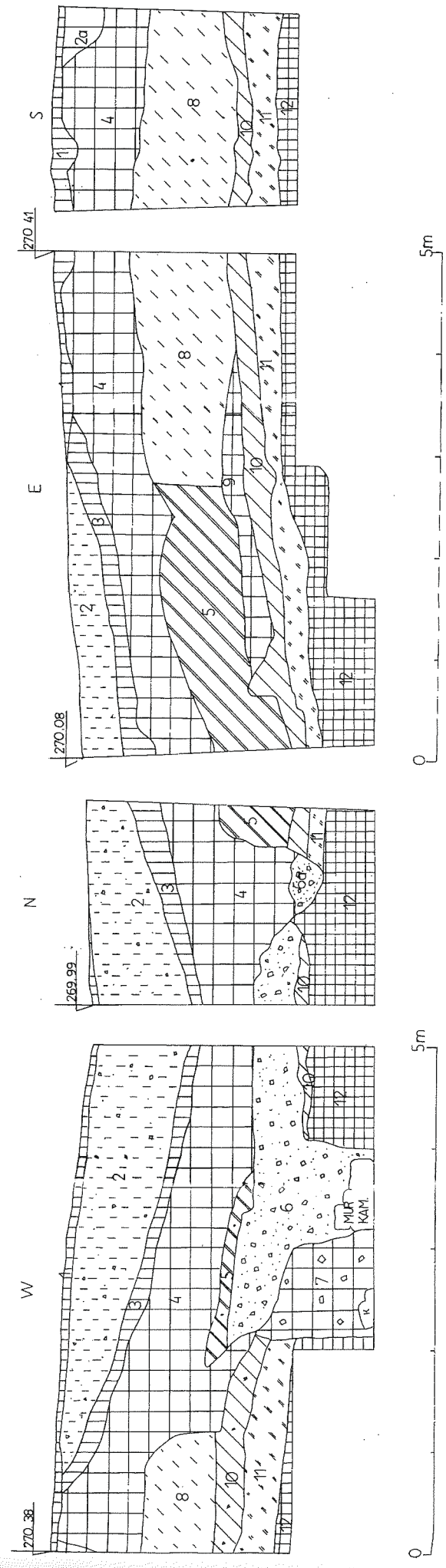
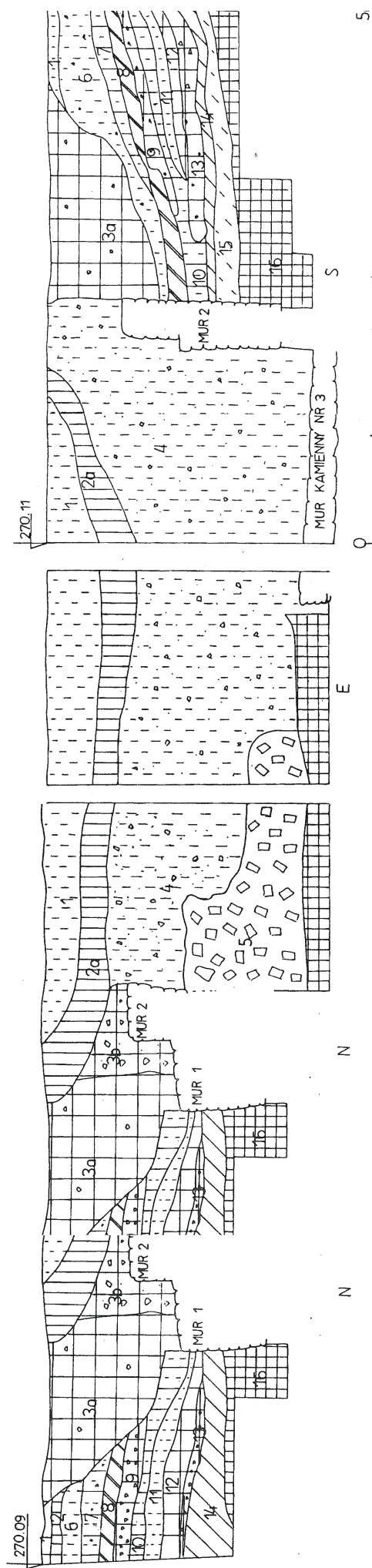

Рис. 7. Бедзиemyśl, woj. Rzeszów, stan. 1. Wykop 12/91r. Profile: N, E, S.
 Abb. 7. Będziemyśl, Województwo Rzeszów, Fundstelle 1. Ausgrabung 12/91. Profile: N, E und S
 Рис. 7. с. Бедземьсьль, Жешувское воеводство, стоянка 1. Роскоп 12/91. Профили: N, E, S

268.87

BEDZIEMYŚL st.1
WYKOP 14/91
PROFIL W

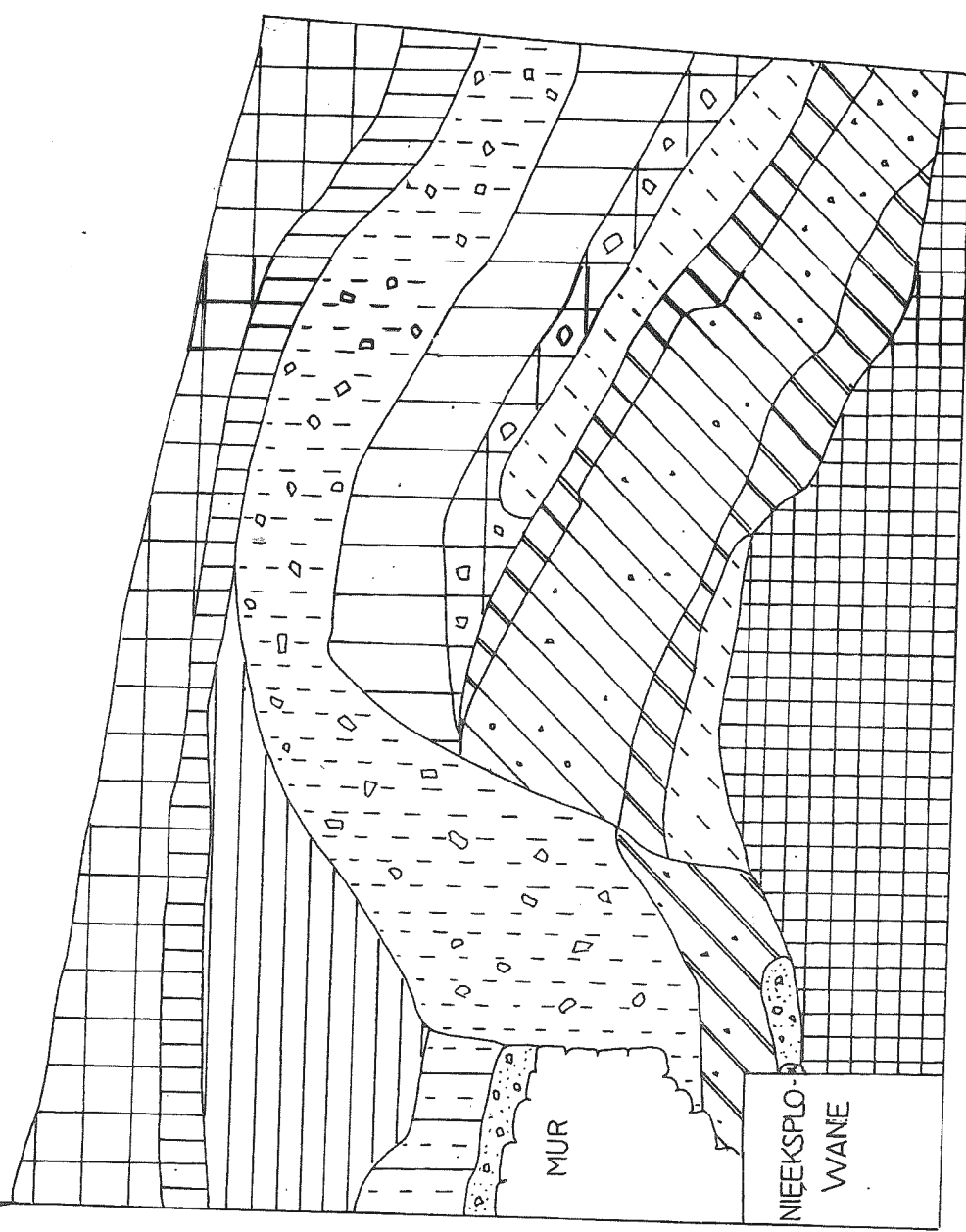

Рис. 10. Бедзиemyśl, woj. Rzeszów, stan. 1. Wykop 14/91. Profil: W
Abb. 10. Będziemyśl, Województwo Rzeszów, Fundstelle 1. Ausgrabung 14/91. Profil W
Рис. 10. с. Бедзиemyсль, Жешувское воеводство, стоянка 1. Роскоп 14/91. Профиль W

Calec wystąpił na głębokości 250 cm. Z wykopu tego pochodzi dość liczny, lecz przemieszany materiał archeologiczny. W warstwie nr 3 i 4 znaleziono m.in. fragment garnka średniowiecznego (tabl. V, 8) oraz ceramikę nowożytną — garnki (tabl. V, 11), misy (tabl. V, 7) dzbanki (tabl. V, 6), kafle (tabl. V, 9), a także podkówkę do buta (tabl. V, 10). Z warstwy nr 6 i 7 pochodzą garnki z polewą i ornamentem skośnej kratki (tabl. V, 5) lub wyciskanych prostokątków (tabl. V, 2) oraz talerze fajansowe (tabl. V, 4), kołnierze kafla i fragmenty szkła.

W warstwie nr 11 wystąpił małocharakterystyczny fragment kubka z brązową polewą, a w warstwie nr 12 fragmenty talerzy fajansowych, kołnierza kafla, brzusce naczyń bez polewy oraz butelki o wypukłym dnie.

W wykopie 14/91 uchwycono fragment północnego lica muru kamiennego odsłoniętego wcześniej w wykopie 10/91. W wyniku obsunięcia się profilu zachodniego w wykopie 10/91 ukazał się narożnik solidniejszego budynku. Po dokonaniu odkrywki 16/91 stwierdzono, że mur ten posiada szerokość 120 cm i zachowany jest do wysokości około 100 cm, a jego stopa zalega na poziomie 266,17 m n.p.m. Od strony północnej zachowały się tylko nikielne ślady lica tego muru, który wchodzi w profil wschodni wykopu 14/91. Drugie skrzydło tego budynku biegło po linii profilu zachodniego w wykopie 10/91, wchodząc w jego profil południowy. Mur ten w wykopie 10/91 otulały warstwy nr 12 i 14, a pod jego stopę wchodziła cienka warstewka gruzu (nr 15). Nie wiadomo czy cały mur spoczywa na tej warstwie czy też warstwa ta podchodzi pod mur na pewną tylko głębokość. Jak już wspomniałem wcześniej, na murze tym zalegały warstwy nowożytnie z licznym materiałem średniowiecznym. Mur ten nie kontynuuje się w wykopie 2/90 ani też w poprzecznym wykopie 11/91.

Wykop 11/91. Założony został w celu uchwycenia muru poprzecznego do murów w wykopie 9/91 i 10/91. Układ nawarstwień w tym wykopie jest podobny jak w północnej części wykopu 9/91. Calec wystąpił na głębokości 80—140 cm. W wykopie tym nie stwierdzono śladów po murach.

Wykop 12/91 (ryc. 7, 8). Założono go w celu uchwycenia dalszego ciągu muru nr 3 z wykopu 9/91. Pojawił się on tutaj jakby złożony z dwóch części (mur nr 1 i 2). Mur nr 1, którego lico zachodnie tworzy jedną linię z murem nr 3 w wykopie 9/91, znajduje się na niższym poziomie (269,00 m n.p.m.), posiada szerokość około 70 cm i 100 cm wysokości, i kończy się w odległości 76 cm od profilu północnego wykopu starannie obrobionym licem. Stopa tego muru zalega na poziomie 268,00 m n.p.m. Mur ten przylega ściśle (lub jest nawet z nim związany) do muru nr 2, którego korona znajduje się około 50 cm wyżej. Różnica ta, jak się wydaje nie wynika z różnego stopnia zniszczenia korony muru, gdyż odsadzka ta posiada dość wyrównany poziom.

Mur nr 2 przechodzi w poprzek wykopu i wchodzi w profil południowy. Zmurowany został z nieregularnych kamieni oraz cegły. Od strony wschodniej pokryty jest tynkiem. Posiada szerokość 46—50 cm i 150 cm wyso-

kości, a stopa zalega na poziomie 267,90 m n.p.m. Wydaje się, że tworzy on z murem nr 1 funkcjonalną całość, przy czym mur nr 1 tworzyłby jakieś wzmocnienie muru nr 2 od strony zewnętrznej.

Mur nr 3 pojawia się przy profilu południowym wykopu. Zachowała się tylko jego dolna partia, a jego stopa zalega na poziomie 267,37 m n.p.m. Mur ten wchodzi w profil wschodni wykopu.

Układ nawarstwień kulturowych w zachodniej części wykopu jest identyczny jak w wykopie 11/91 i północnej części wykopu 9/91. We wschodniej części wykopu pod warstwą zepchniętą przez spychacz znajdowała się darni z humusem, a następnie gruba warstwa gruzu, zaprawy i szarej ziemi (warstwa nr 4). Przy profilu północnym znajdują się nawet duże bloki muru ze śladami tynku i niebieskiej farby. Zdaje się to świadczyć o istnieniu w tym miejscu jeszcze innego muru.

Wykop 13/91 (ryc. 9). W wykopie tym spodziewano się uchwycić mur nr 4 i negatyw muru nr 3 z wykopu 6/90 oraz mur nr 3 z wykopu 12/91. Podobnie jak w wykopie 12/91, wierzchnia warstwa ziemi została nasunięta przez spychacz w roku 1990, pod którą wystąpił humus z darnią (warstwa nr 3). W północno-zachodniej części wykopu pierwotny układ nawarstwień został naruszony aż do poziomu calca przez wkop wypełniony żółtą gliną (warstwa nr 4), szarą ziemią z gruzem (warstwa nr 5) i gruzem ceglanym (warstwa nr 6 i 7). W południowej części wykopu pod warstwą nr 4 występują bardziej zbite warstwy wypełnione szarą i szaropopielatą gliną (warstwy nr 8—11). Zostały one przecięte przez wykopy nr 4—7.

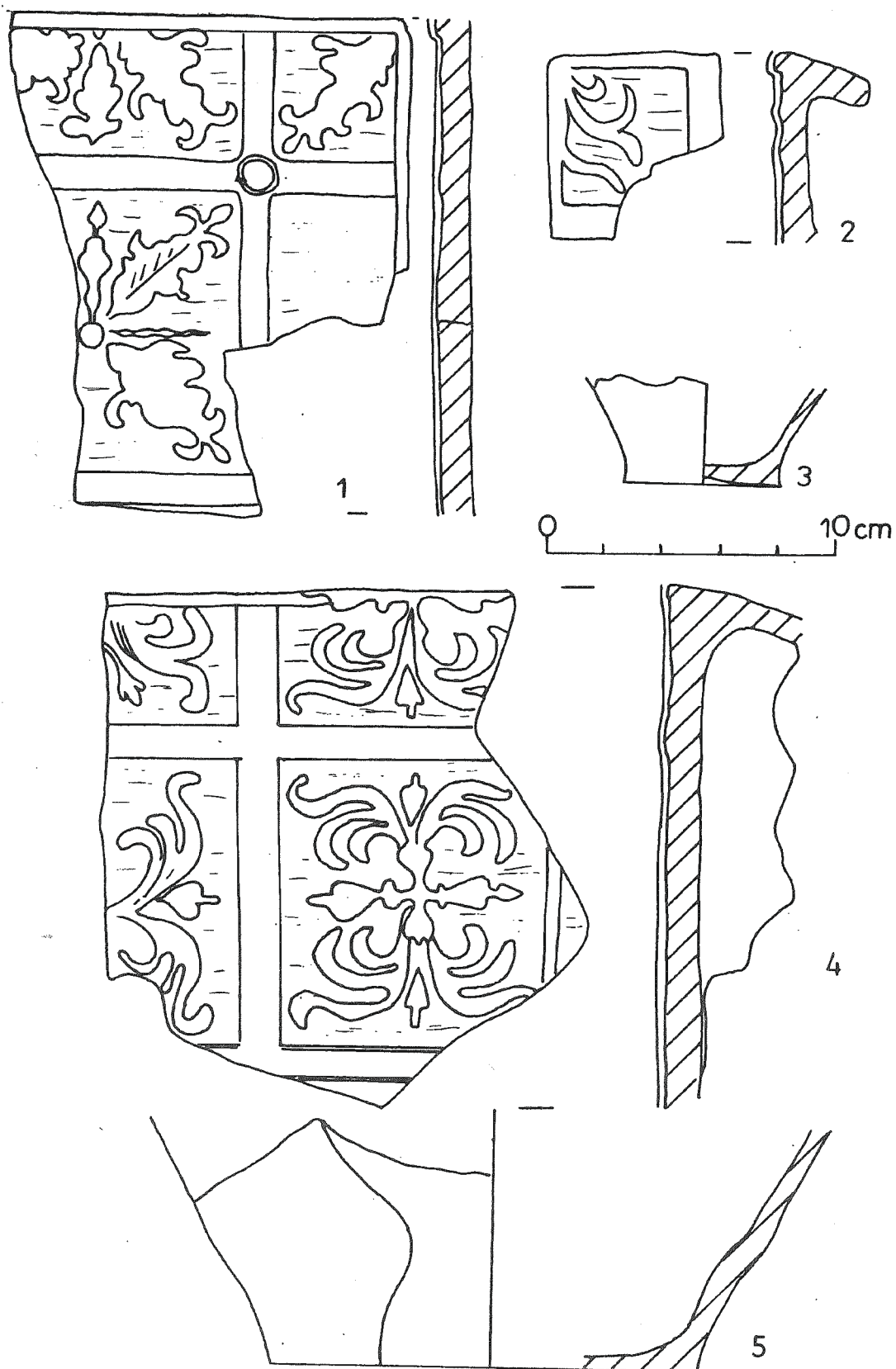
W centralnej części wykopu na głębokości 250 cm natrafiono na dolną partię muru kamiennego, który od strony północnej i zachodniej został zniszczony przez wkop. Od strony wschodniej i południowej uchwycono, jak się wydaje jego lico.

Słabo czytelny wkop widoczny na profilu północnym (warstwa nr 6 i 6a) stanowi chyba pozostałość po murze nr 3 z wykopu 6/90. Przy profilu zachodnim wystąpił fragment innego muru, który jednak nie licuje się z murem nr 3 z wykopu 12/91. Niewykluczone, że jest to tylko bryła muru przesunięta w trakcie powstawania wkopu.

Odkrywka 15/91. Założona została na przedłużeniu muru nr 1 i 2 z wykopu 1/90 od strony wschodniej w celu zbadania ich dalszego przebiegu. Okazało się, że mury te kontynuują się na odległość 50—60 cm i kończą się starannie obrobionym licem.

III. PODSUMOWANIE

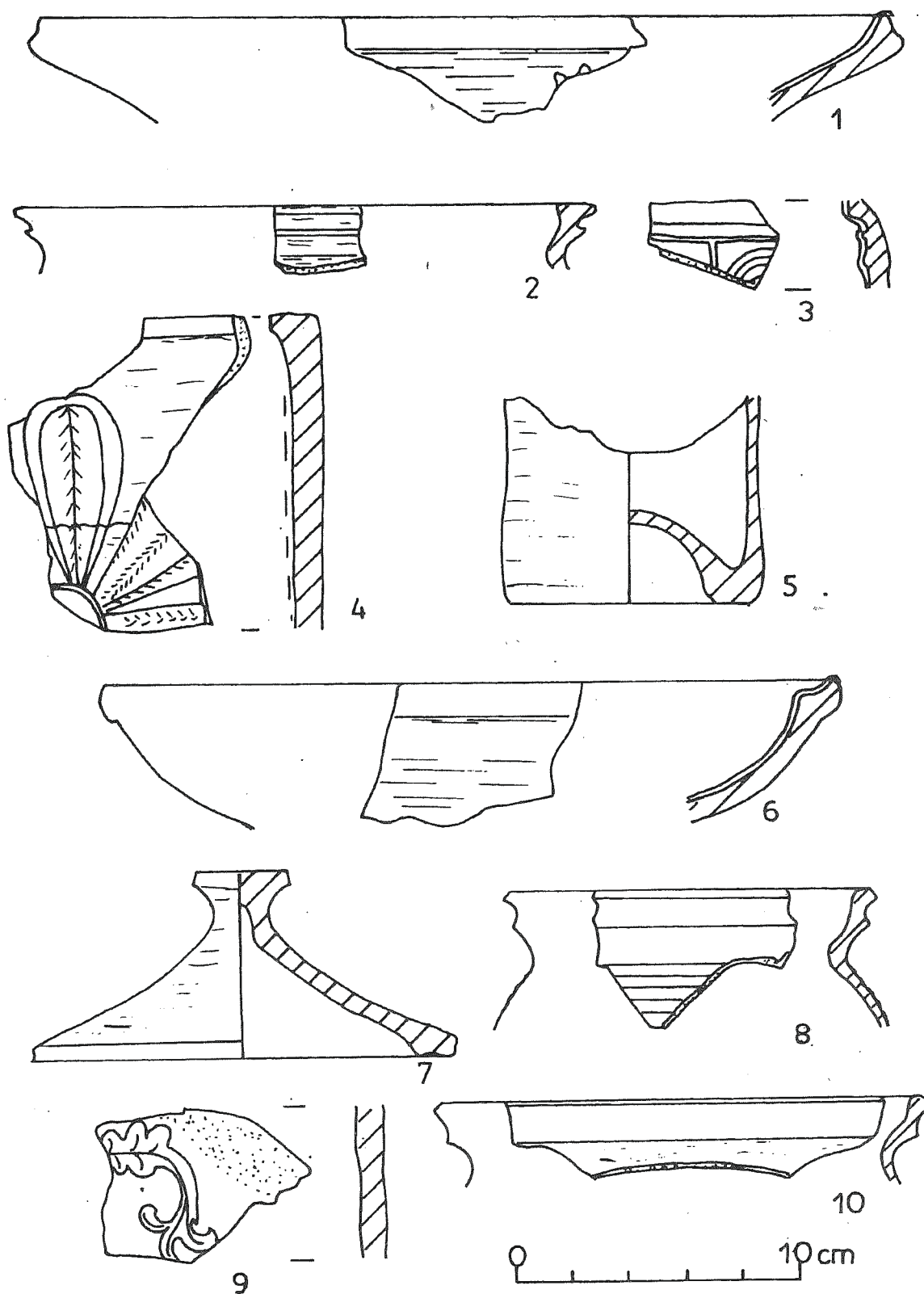
Wyjątkowo duży stopień zniszczenia pierwotnego układu nawarstwień kulturowych przez późniejsze wkopy, nie pozwala w pełni wykorzystać archeologii do nakreślenia dziejów wzgórza, na którym znajdował się zamek i bogata pracownia kaflarska. Teren ten użytkowany był już od początku neolitu²¹, a intensywniej od wczesnego średniowiecza do wieku XVII. Występowanie dużej ilości ceramiki średniowiecznej, jak również odsłonięcie licznych murów kamiennych i kamiennie-ceglanych, potwierdza informacje J. Długosza odnośnie istnienia w Będziemyślu dworu rycerskiego. W okresie późniejszym dwór ten prze-

Tabl. I. Będziemyśl, woj. Rzeszów, stan. 1. Wybór ceramiki z wykopu 8/91

Taf. I. Będziemyśl, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 1. Keramikauswahl aus der Ausgrabung 8/91

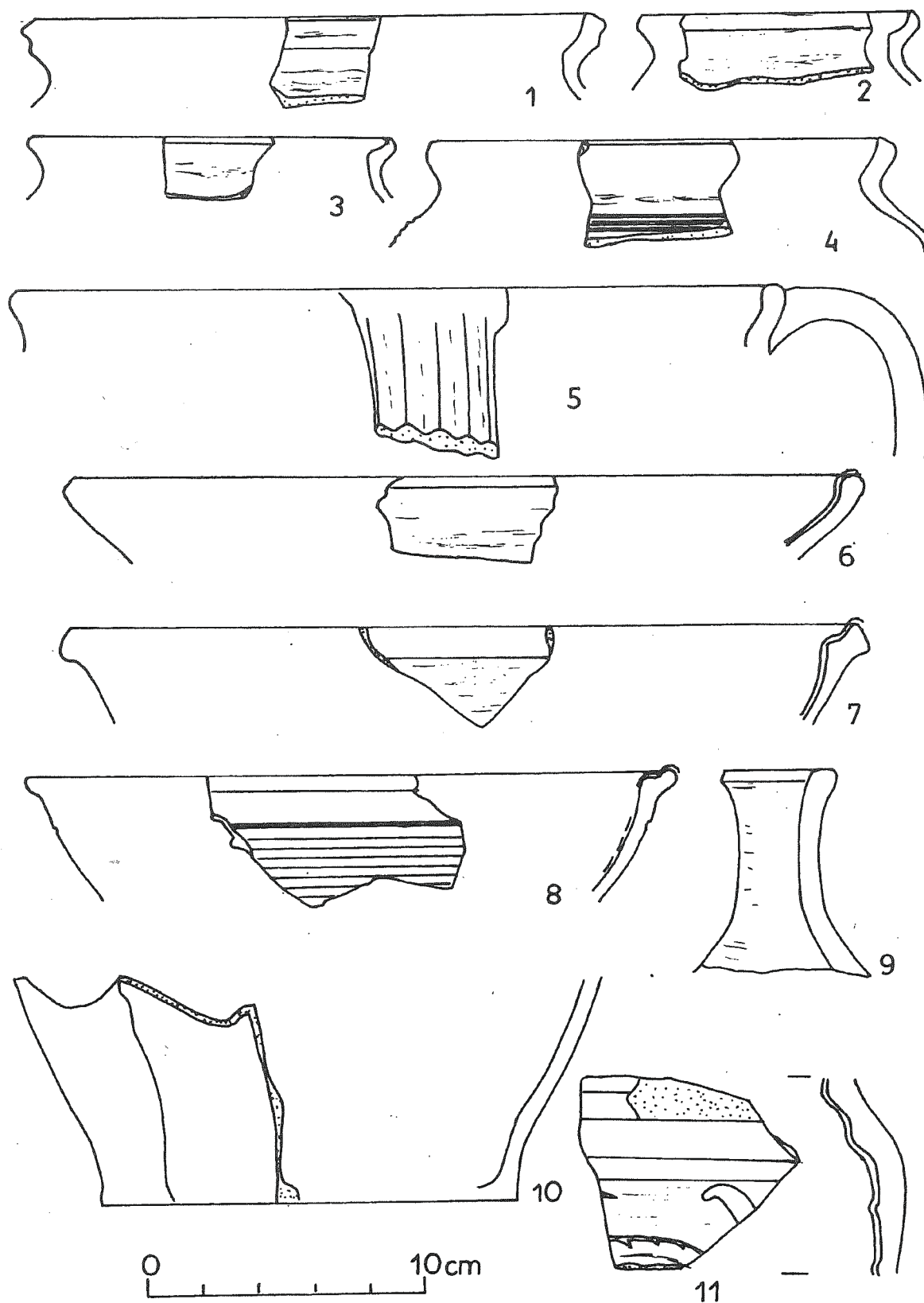
Табл. I. с. Бендземысль, Жешувское воеводство, стоянка 1. Избранная керамика из раскопа 8/91

Tabl. II. Będziemyśl, woj. Rzeszów, stan. 1. Wybór ceramiki: 1-5 — wykop 9/91; 6-10 — wykop 10/91

Taf. II. Będziemyśl, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 1. Keramikauswahl: 1-5 — Ausgrabung 9/91; 6-10 — Ausgrabung 19/91

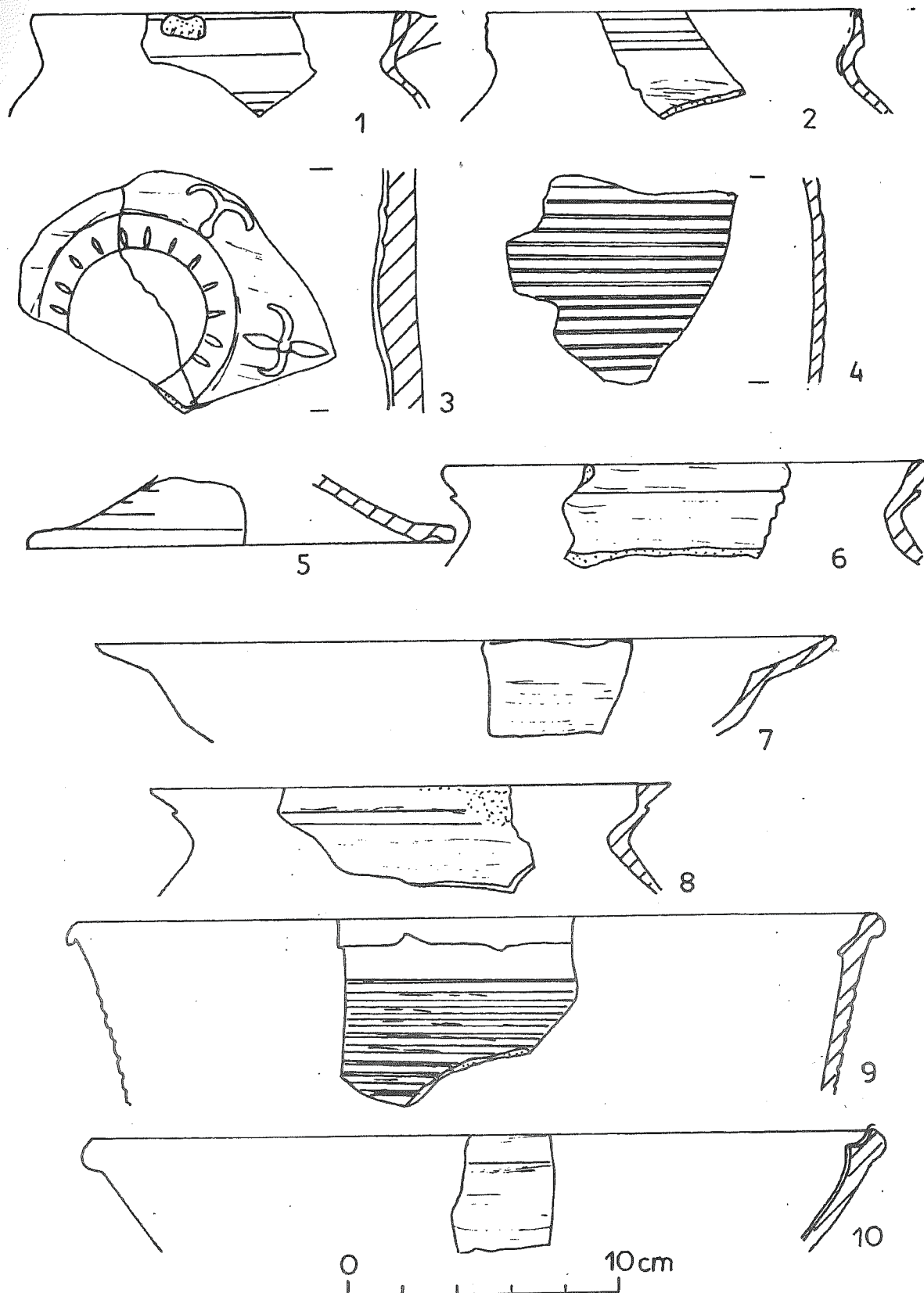
Табл. II. с. Бендземысль, Жешувское воеводство, стоянка 1. Избранная керамика: 1-5 — раскоп 9/91; 6-10 — раскоп 10/91

Tabl. III. Będziemyśl, woj. Rzeszów, stan. 1. Wybór ceramiki z wykopu 10/91

Taf. III. Będziemyśl, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 1. Keramikauswahl aus der Ausgrabung 10/91

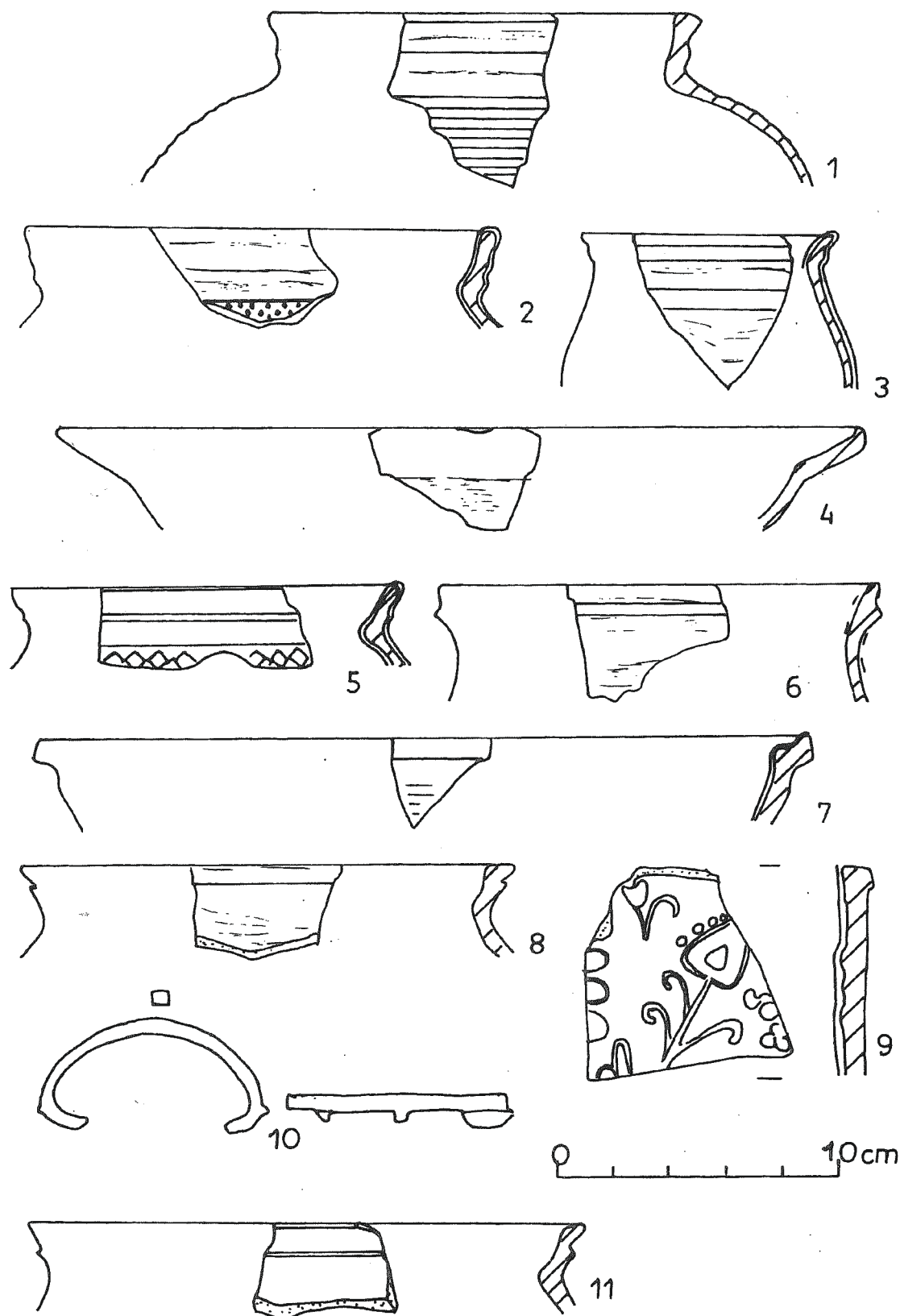
Табл. III. с. Бендземысль, Жешувское воеводство, стоянка 1. Избранная керамика из раскопа 10/91

Tabl. IV. Będziemyśl, woj. Rzeszów, stan. 1. Wybór ceramiki: 1-8 — wykop 10/91; 9, 10 — odkrywka 16/91

Taf. IV. Będziemyśl, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 1. Keramikauswahl: 1-8 — Ausgrabung 10/91; 9, 10 — Freilegung

Табл. IV. с. Бендземысль, Жешувское воеводство, стоянка 1. Избранная керамика: 1-8 — раскоп 10/91; 9, 10 — разрез (карьер) 16/91

Tabl. V. Będziemyśl, woj. Rzeszów, stan. 1. Wybór ceramiki: 1 Odkrywka 16/91; 2—11 — wykop 14/91

Taf. V. Będziemyśl, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 1. Keramikauswahl: 1 — Freilegung 2—11 — Ausgrabung 14/91

Табл. V. с. Бендземысль, Жешувское воеводство, стоянка 1. Избранная керамика: 1 — разрез 16/91; 2—11 — раскоп 14/91

budowywano, o czym świadczy duża ilość murów ze sobą niezwiązanych. Zbudowany został zapewne przez ród Sopięchowskich, którzy byli właścicielami Będziemyśla od XIV do XVII wieku. Z istniejącym tu dworem i rodziną Sopięchowskich, związana musiała być również odkryta w 1990 roku pracownia kaflarska z XVI wieku. Nie wiadomo kiedy dokładnie zamek został zniszczony, ale najprawdopodobniej zniszczyli go w połowie XVII wieku Szwedzi lub Rakocy.

Mimo gęstej siatki wykopów archeologicznych i występowania w nich licznych murów, trudno pokusić się na obecnym etapie badań do wysunięcia jednoznacznych wniosków odnośnie zarysu dworu czy też zamku. Niemal każdy z odkrytych murów posiada inną strukturę i przebieg, co nie pozwala nam je ze sobą łączyć. Najsolidniejszym murem jest mur odkryty na styku wykopów: 10/91, 14/91 i 16/91, który stanowi narożnik większej budowli (szerokość muru wynosi 120 cm). Ściana zachodnia tego budynku biegłaby po linii profilu zachodniego w wykopie 10/91. Brak jej natomiast już w wykopie 2/90. Nie mamy również w wykopie 11/91 i 12/91 muru, który stanowiłby południową ścianę zamku. Front północny tworzyć mógł mur nr 1 z wykopu 1/90 choć jest on znacznie węższy i posiada dziwne zakończenie. Brak tego muru w wykopie 9/91, wytłumaczyć można jego zniszczeniem w trakcie późniejszej przebudowy, której świadectwem może być mur nr 1 i 2. Przy założeniu prawidłowości takiej interpretacji, mielibyśmy do czynienia z olbrzymim obiektem, który nie mógł pochodzić z najwcześniejszej fazy (XIV w.). Śladem starszego założenia mógł być mur nr 3 z wykopu 6/90, który wyraźnie wchodzi w mur nr 1. Przy tym założeniu, przyjmując pewne błędy pomiarowe, mur z wykopu 13/91 stanowiłby jego południowo-wschodni narożnik, a mur nr 1 i 2 z wykopu 12/91 oraz nr 3 z wykopu 9/91 ścianę zachodnią. Tynk na murze nr 2 w wykopie 12/91 świadczy, że jest to ściana wewnętrzna. Front północny mógł być zniszczony w trak-

cie późniejszych prac. Różne pod względem funkcji i chronologii są mury nr 1 i 2 z wykopu 1/90 oraz mury nr 1 i 2 z wykopu 9/91. Te ostatnie stanowić mogły tylko ścianki działowe jakiegoś obiektu murowanego.

Przypisy

¹ S. Czopek, J. Podgórska-Czopek, *Badania przeprowadzone w 1990 roku na tzw. grodzisku w Będziemyślu, woj. rzeszowskie*, „MSROA za lata 1985—1990”, Rzeszów 1992, s. 233—243.

² Na pozostałości murów natrafiono w wykopie 1/90 i 6/90.

³ Ks. J. Wołek-Wacławski, *Będziemyśl i Kłęczany. Rys historyczno-etnograficzny*, Jaworów 1937; J. Długosz, *Liber Beneficiorum*, Kraków 1864; F. Piekosiński, *Rycerstwo polskie wieków średnich*, Kraków 1896.

⁴ Ks. J. Wołek-Wacławski, *op. cit.*, s. 12 przyp. 1—9.

⁵ Ibidem, s. 13.

⁶ Ibidem, s. 13, przyp. 4; F. Piekosiński, *op. cit.*, t. II, s. 338.

⁷ Ks. J. Wołek-Wacławski, *Będziemyśl i Kłęczany...*, s. 17, przyp. 1.

⁸ Ibidem, s. 18 przyp. 1.

⁹ J. Długosz, *op. cit.*, s. 437.

¹⁰ Ks. J. Wołek-Wacławski, *op. cit.*, s. 26, przyp. 1.

¹¹ Ibidem, s. 26—27.

¹² Ibidem, s. 27.

¹³ Ibidem, s. 27—28.

¹⁴ Ibidem, s. 29.

¹⁵ Ibidem, s. 29.

¹⁶ Ibidem, s. 29.

¹⁷ Ibidem, s. 32.

¹⁸ Ibidem, s. 25.

¹⁹ Ibidem, s. 25.

²⁰ S. Czopek, J. Podgórska-Czopek, *op. cit.*, ryc. 5.

²¹ Fragment ceramiki neolitycznej znaleziono w wykopie 13/91, a także w trakcie badań w roku 1990 — por. S. Czopek, J. Podgórska-Czopek, *op. cit.* ryc. 4.

Antoni Lubelczyk

Bericht von den archäologischen Untersuchungen auf der sog. Burg in Będziemyśl, Wojewodschaft Rzeszów, 1991 durchgeführt

Zusammenfassung

Die von Sylwester Czopek und Joanna Podgórska-Czopek begonnene Ausgrabungsarbeiten auf der Fundstelle 1 in Będziemyśl wurden 1991 fortgesetzt. Dieses Jahr wurden diese Untersuchungen darauf konzentriert, den Burg — bzw. Schloßumriß, wovon Fragmente im vorigen Jahr freigelegt worden waren, zu fassen. Diese Burg erwähnt zum ersten Mal in „Liber Beneficiorum” J. Długosz.

Im Laufe der neuesten Ausgrabungen wurden Frag-

mente zahlreicher Mauer von unterschiedlichen: Struktur, Verlauf und Chronologie freigelegt. Bei dem heutigen Forschungsstand wäre es schwer, die Aufzeichnung des Bursumrisse zu wagen, weil die Burg, höchstwahrscheinlich mehrmals umgebaut wurde. Eine Spur einer älteren Anlage (aus dem 14. Jhs?) könnte die Mauer Nr. 3 aus der Ausgrabung 6/90, die Mauer aus der Ausgrabung 13/91 sein, die ihre südöstliche Ecke wäre, die Mauer Nr. 3 aus der Ausgrabung 9/91, sowie die Nr. 1 und 2 aus der

Ausgrabung 12/91 als ihre westliche Seite. Vom Norden war das Objekt in der späteren Zeit durch die Mauer Nr. 1 aus der Ausgrabung 6/90 zerstört worden.

Spätere, vermutlich aus dem 16. Jh. stammende Mauer Nr. 1 aus der Ausgrabung 6/90 repräsentiert als die westliche Seite und nordwestliche, auf dem stob der Ausgrabungen 10/91, 14/91 und 16/91 freigelegte Ecke. Mit

dieser Periode war auch die im vorigen Jahr freigelegte Kachelwerkstatt verbunden.

Wenn man die Liste der Inhaber von Będziemyśl durchsieht, Kommt man zu der Schlußfolgerung, daß die Wehrburg im 14. Jh. von der Familie Sopicchowski gebaut und bis zur Hälfte des 17. Jhs. bewohnt wurde.

Антони Любельчик

Отчёт об археологических исследованиях, проведённых в 1991 году на т.наз. городище в с. Бендземысль, Жешувского воеводства

Резюме

В 1991 году продолжались начатые Сыльвестром Чопеком и Иоанной Подгурской-Чопек раскопочные археологические работы на стоянке 1 в с. Бендземысль. В текущем году эти исследования концентрировались на определении контуров укрепленного двора или замка, фрагменты которого были открыты в прошлом году. Об этом дворе впервые упоминает в „*Liber Beneficiorum*” Я. Длугош. В ходе последних раскопок были открыты фрагменты многих стен разной структуры, развтия и хронологии. На настоящем этапе исследований трудно покуситься осуществить очерчивание контуров двора, который по всей вероятности несколько раз перестраивался. Следуя более ранней предпосылке (из XIV века?) — это могла быть стена №3 из раскопа 6/90, стена

из раскопи 13/91, являющаяся её юго-восточным наугольником, стена №3 из раскопа 9/91, а также № 1 и 2 из раскопи 12/91 как её западная стена. С юга этот объект был уничтожен позднее стеной № 1 из раскопа 6/90.

Более позднее основание, происходящее по всей вероятности из XVI века, представляла бы собой стена № 1 из раскопа 6/90 как южная стена и югозападный наугольник, обнаруженный на стыке раскопов: 10/91, 14/91 и 16/91. С этим периодом была также связана открытая в прошлом году изразцовая мастерская.

Просматривая список владельцев с. Бендземысля, мы приходим к выводу, что укрепленный двор был построен в XIV веке семьёй Сопеховских и был в их владении до половины XVII века.